

Nicolae HAVRILIUC

Actrița-poetă: GINA SANDRI

Născută la Iași în 1885, Gina Sandri (pe numele adevărat Getta Sion, făcând parte din familia scriitorului unionist G. Sion) a fost eleva lui Jules Leitner și a lui Denys d'Inès de la Comedia Franceză. Un timp joacă pe scenele pariziene.

Întoarsă în țară, actrița va fi primită la Compania Bulandra, unde, între 1919–1922, își pune în valoare calitățile și experiența scenică dobândite în străinătate, jucând în spectacolele din repertoriu: *Frou-Frou* de Meilhac și Halévy, *Hoții* de Schiller, *Cidul* de Corneille, *Hero și Leandru* de Grillparzer, alături de Tony Bulandra, Marioara Voiculescu, George Vraca, Ovid Brădescu, N. Bălțăteanu, G. Calboreanu. Anii de la Compania Bulandra vor însemna o confirmare a disponibilităților scenice de excepție și întâlnirea cu omul iubit, actorul Petre Bulandra. Nedespărțiți, cei doi se vor însoți pretutindeni pe unde scena și viața îi vor purta.

În stagiunea 1922–1923, Gina Sandri este distribuită în câteva producții ale Teatrului Național din Cluj-Napoca, unele realizate special spre a-i valorifica talentul: *Taifun* de Melchior Lengyel, *Stane de piatră* de H. Sudermann, *Visul unei nopți de vară* de W. Shakespeare (alături de N. Neamțu-Ottonel, Aprilia Medianu, Nicu Dimitriu, Petre Bulandra). La „Festivalul Molière”, organizat de Naționalul clujean cu prilejul Tricentenarului nașterii ilustrului dramaturg (noiembrie 1922), ea recită în franceză *Odă lui Molière* de Th. Banville. Aparițiile scenice de la Cluj-Napoca îi pun în expresie „subconștientul creator”, fiind o nouă etapă, după experiența de la Compania Bulandra, de exersare a predispozițiilor artistice native ce dezvăluiau un joc particularizat și elevat.

Actrița a Teatrului Național din Cernăuți între 1925–1929, Gina Sandri (cu ascendențe bucovinene) a făcut parte din prima trupă stabilă de teatru românesc din Bucovina, jucând în spectacolul inaugural al Naționalului cernăuțean, *Chemarea codrului* de George Diamandy (29 octombrie 1925), în rolul *Anca*, direcția de scenă aparținând lui Radu Popeea, asistat de Nello Bucevski. Piesa este construită în jurul poveștii de dragoste dintre Anca și Ioniță, personaje reale și legendare raportate la un decor de istorie, dar primind veghea și chemarea codrului.

După succesul repurtat la debut, actrița va fi distribuită în spectacolele: *Ca frunza* de Giuseppe Giacosa și *Falimentul* de B. Björnson, ambele în regia lui Petre Sturdza. Personalitate puternică, practicând rostirea și jocul de scenă cu stil, ea s-a bucurat de la început de admirația publicului cernăuțean și de aprecierile celor doi directori de teatru, universitarii Constantin Berariu și Dragoș Protopopescu. Când, la sfârșitul stagiunii 1926–1927, Dragoș Protopopescu este obligat să demisioneze din funcția de director al Naționalului, Gina Sandri, în semn de protest, părăsește scena bucovineană, mutându-se împreună cu soțul ei, actorul Petre Bulandra, la Teatrul Național din Cluj-Napoca. Fiind reprimată cu multă admirație, actrița, în deschiderea stagiunii 1927/1928, apare în spectacolul *Rapsozii* de V. Eftimiu. Urmează *Glauco* de Ercole Luigi Morselli și *Dragoste* de P. Gérauld (în traducere proprie), alături de Ștefan Braborescu, Nicu Dimitriu, Petre Bulandra. Va reveni la Cernăuți, în ianuarie 1928, fiind chemată de V.I. Popa, devenit între timp noul director al „Naționalului”.

Formată în maniera de joc și de rostire a teatrului francez, Gina Sandri s-a acoperit de glorie și de neuitare prin măiestria și distincția interpretării, dând viață

unor personaje din galeria teatrului românesc și universal. Sub bagheta regizorală a lui V.I. Popa, în concepția căruia fiecare mișcare a actorului era destinată să exprime ceva nou („noul stil”) prin acordul dintre vorbire, tăcere, gest și pas, prin conlucrarea dintre atmosfera fixată de regizor și jocul demonstrat de actor în spectacole de forță și tensiune, actrița a construit roluri de referință: Daria (din *Daria* de Lucian Blaga), inedită prin incursiunea în mecanismele inconștientului; Magda (din *Clopotul scufundat* de G. Hauptmann), cea plină de emoții și dramatism; Credința (din *Jedermann* de H. Von Hoffmannsthal), armonizând puritatea rostirii cu mișcările adiacente; Vidra (din *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu), imprevizibilă prin feminitatea ademenitoare; Hélène (din *Dragoste* de P. Gœrally), glosând „eternal feminin” ca pe un mister; Jocasta (din *Oedip Rege* de Sofocle), unică prin accentele tragice. Ovațiile publicului și aprecierile presei de specialitate i-au răsplătit arta scenică. Extragem câteva aprecieri din presa timpului:

- În *Maslova* din *Învierea* de H. Bataille după Tolstoi, „ridică interpretarea la un nivel superior de înțelegere”. Se observă „tendința de a prinde și a desfășura întregul conținut psihologic al personajului pe care-l trăiește” (*Glasul Bucovinei*, martie 1927);
- În *Tatăl* de Strindberg este admirabilă prin „diversitatea însușirilor sale actricești” (*Rampa*, aprilie 1928);
- În *Fedra* de Racine, oferind „o creație în stil mare”, dovedește „un deosebit simț sculptural [...] nuanțare plastică și accent sufletesc” (*Glasul Bucovinei*, decembrie 1928).

Dacă autorul dramatic, spre a construi omul pe scenă, apelează direct la realitate, actorul, inspirat și laborios, construiește omul pe scenă prin mediere, fiind în servitute de text, de concepția regizorală, de efectele tehnice. Gina Sandri, departe de a fi un imitator mașinal al imaginii despre personajul jucat pe care o stabileau dramaturgul, regizorul, scenograful, prin intuiție (instinct teatral) și studiu (gândire logică) se apropia de rol în mod procesual. De la acea vedere de ansamblu a rolului, însemnând o delimitare a personajului prin înțelegerea lui (pregătindu-i devenirea de ființă vie), ea trecea la construirea în conștiință a unui „etimon” al imaginii pentru scenă, ca în cele din urmă, în relație cu regia și cu alți factori ai scenei, să confere trăire personajului într-o imagine artistică stabilă, prin așezarea în formă.

Gina Sandri conducea la Conservatorul de Artă Muzicală și Dramatică din Cernăuți o clasă de actorie (1928/1929). Printre ucenicii ei se număra și Grigore Vasiliu, poreclit mai târziu Birlic. La absolvire, viitorul comediograf a interpretat rolul principal din piesa într-un act *Scaunul particular*, scrisă special de Mircea Ștefănescu pentru el.

Plecarea lui V.I. Popa de la direcția „Naționalului” cernăuțean, întâmplată în vara anului 1929, îi va lua prin surprindere pe artiștii teatrului și unii dintre ei (Jules Cazaban, Nicolae Sireteanu, Cezar Rovințescu, I. Cernea, N.N. Matei, Geta Kernbach, S. Fulda etc.) se decid să-l urmeze la Teatrul „Marioara Ventura”, proaspăt înființat, unde va fi director de scenă. Gina Sandri, deși în cei patru ani de „Național” cernăuțean a cunoscut cele mai mari succese ale carierei sale de până la acea dată, își vedea existența scenică periclitată și nu putea rămâne într-un colectiv părăsit de atâtea elemente artistice. Va lua și ea drumul Bucureștiului alături de Petre Bulandra. În urma unor „negocieri”, actrița obține acordul de a participa la producția de spectacole ale Teatrului „Regina Maria” (Compania Bulandra–Manolescu–Maximilian–Storin). Fiind obligată să accepte tot ce i se propunea, va aborda un repertoriu amestecat: de la comedie, melodramă și bulevardier, la romantic și realist. Pentru început, ea apare în *Iubire ispășită* de H. Duvernois și P. Wolf, împreună cu G. Storin, Marietta Rareș și P. Bulandra.

În martie 1930, juca unul dintre rolurile principale din premiera *Cuibul de viespi* (*Gaițele*) de Al. Kirițescu, alături de Lucia Sturdza Bulandra și Mania Antonova, urmând distribuirea în „bulevardierele” *Vijelia* și *Judith* de H. Bernstein (cu Tony Bulandra și Ion Talianu). În aceeași perioadă, Petre Bulandra înregistrează succese cu *Acela care primește palme* de L. Andreev, alături de Ion Manolescu, G. Storin, Ion Morțun. La aceeași companie, în 1931, Gina Sandri adună aplauze la scenă deschisă în spectacolele *Un Don Juan modern* de P. Géraudy și R. Spitzer și *Arleziiana* de Alphonse Daudet (cu Tony Bulandra și Petre Bulandra). Dar nu toate rolurile oferite conveneau stilului ei de joc.

Neacceptând platitudinea și compromisul în artă, Gina Sandri era mereu în căutare de noi spații de joc și de colective artistice unde să-și valorifice talentul. De aceea, în stagiunea 1931/1932 o găsim la Teatrul Național din Chișinău condus de Ion Livescu. Distribuită în Neera din *Fântâna Blanduziei* de V. Alecsandri, ea joacă în spectacolul ce deschide stagiunea alături de Ion Livescu și Petre Bulandra. Conferind noi fațete Fedrei din piesa omonimă a lui Racine și Maslovei din *Invierea*, dramatizarea de H. Bataille, actrița revigorează două dintre marile sale creații de pe scena cernăuțeană în spectacole de ținută. În imediata vecinătate a celor două personaje îndrăgite, ea face să prindă viață Liza, din *Cadavrul viu* de Lev Tolstoi, alături de Ovid Brădescu, Cezar Rovințescu, P. Bulandra, Costache Antoniu. Continuând activitatea la „Naționalul” din Chișinău și-n stagiunea 1932/1933, Gina Sandri este distribuită în *Țarina* de M. Lengyel și Lajos Biro, rol ce-i solocită anumite calități actricești, și-n *Cuibul de viespi* de Al. Kirițescu (versiune deosebită de cea de la București).

Datorită puterii sale creatoare de excepție ce electriza publicul, actrița a reușit prin personajele întruchipate să actualizeze acțiunile trecute ale acestora și, deci, să recreeze, ca un demiurg, omul pe scenă. În numele celui „anthropos” scenic, ea și-a conceput întreaga activitate artistică.

Începând cu stagiunea 1933/1934, Gina Sandri se mută la Iași; acolo va activa până la sfârșitul vieții. Revenită în spațiul natal unde se vedea stăpână pe situație, actrița își va alege (sau propune) rolurile în felul unor descoperiri de sine sau regăsiri de sine, devenind un personaj al timpului prezent(at) prin propriile trăiri scenice. A fost avantajată de colaborarea cu regizori de marcă. Primul rol la „Naționalul” ieșean, a fost Anna din *Karl și Anna* de Leonard Frank, în regia lui G.M. Zamfirescu, avându-i ca parteneri pe Tudor Călin (absolvent al școlii „Ottochau-Spielschule” din Viena), Sandu Teleajen Morcovescu (autorul pieselor de teatru *Cuiburi sfărâmate* și *Țiganca*), Marioara Davidoglu. O lungă perioadă de timp va inspira trăire unor personaje în direcția de scenă a lui Ion Sava:

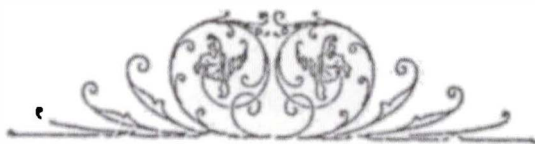
- În 1934, este distribuită în comedia *Nu te mai cunosc* de Aldo Benedetti, împreună cu Bruno Braeschi, George Sion, Silvia Botez; urmează Ecaterina a II-a a Rusiei în *Țarina* de M. Lengyel li L. Biro, alături de Sandina Stan, Tudor Călin, Ștefan Ciubotărașu;

- În 1935, joacă în Doamna lui Ieremia din *Neamul Șoimăreștilor* de Mihail Sadoveanu și Mihail Sorbul (a făcut parte din distribuția spectacolului de la Cernăuți, în 1928, regia V.I. Popa), alături de Șt. Ciubotărașu, Gh. Popovici, Marioara Davidoglu, Aurel Ghițescu, Tudor Călin, Any și Bruno Braeschi;

- În 1936, apare în *Femeia tot femeie* de Fodor László, împreună cu Sandina Stan, Miluță Gheorghiu și Margareta Baci;

- În 1937, în Regina din *Hamlet* de W. Shakespeare, cu Tudor Călin și Eliza Petrăchescu;

- În 1939, în rolul mamei din *Șase personaje în căutarea unui autor* de L. Pirandello.

Gina Sandri

Modelând concretul-istoric al omului venit dintr-un trecut al istoriei (Ecaterina a II-a a Rusiei, *Doamna lui Ieremia*, Regina), dintr-un prezent ce se face istorie („Mama“ lui Pirandello) sau există mereu același și pretutindeni (*Femeia tot femeie*), Gina Sandri își raporta personajele, prin maniera de vorbire și de joc, la actualitatea vremurilor în care le însușea. Imprimându-le propriile gesturi sau stări de spirit, ea intra funcțional în pielea personajelor, dăruindu-le viață și pe sine descoperindu-se în ora de spectacol.

Stagiunea 1939/1940 îi aduce alte roluri și succese. În regia lui G.M. Zamfirescu, ea joacă în *Tatăl* de A. Strindberg și în *Banii* de O. Mirbeau, iar în regia lui Tudor Călin o interpretează pe Doamna Alving din *Strigoii* de H. Ibsen. „Actriță cultă și de admirabilă ținută“ (Petru Comarnescu), Gina Sandri a fost un model viu pentru forțele actricești tinere (Urmându-i tehnica de joc, Any Braeschi o întrușează pe Doamna Alving în stagiunea 1962/1963. Spectacolul a fost văzut de autorul rândurilor de mai sus, fiind student în acea perioadă la Iași).

La recomandarea consiliului profesional al „Naționalului“ ieșean, în septembrie 1940, Gina Sandri o va înlocui pe Agatha Bârsescu (după deces), atât pe scenă preluându-i rolurile, cât și la Conservator. Va fi numită, apoi, în Comitetul de direcție al teatrului.

După 1940, actrița joacă în spectacole regizate de Nicolae Massim: *Gândește-te*, *Giacomino* de L. Pirandello, *Mama* de Karel Čapek, *Orașul nostru* de Thornton Wilder, *Cain* de Al. Sabaru, *Cuibul coțofenelor* de August von Kotzebue. Sunt întrupate chipuri și personaje aparținând unor maniere de joc și de redare diferite. În stagiunea 1944/1945, deschisă în ianuarie 1945 cu *Vlaicu Vodă* de A. Davila, Gina Sandri va da viață Doamnei Clara, măsurată în voce și stăpânită de gesturi de amploare, alături de Aurel Ghițescu, Constantin Sava, Margareta Baciuc, Ion Schimbinschi, Gh. Popovici. Urmează *Părinții teribili* de J. Cocteau (printr-o schimbare de ton și de viziune față de versiunea bucureșteană jucată în 1940 împreună cu Tony și Lucia Sturdza-Bulandra, Maria Mohor, Al. Finți) și *Mama*, dramatizare de T. Braz după Maxim Gorki.

În prima parte a anului 1948, actrița apare pe scena Teatrului Poporului, recent înființat la Iași, iar în toamna anului 1948, pe scena de la „Național“, joacă în *Omul din Ceatal* de Mihail Davidoglu, regia Ion Diaconu (spectacolul deschide stagiunea 1948/1949) și în *Leul din piață* de I. Ehreburg, regia Marin Iordă, alături de Miluță Gheorghiu, Florica Demion, Ion Lascăr, Ștefan Dănculescu, Zoe Caraman. Sunt considerate ultimele ei spectacole. **Moare în 1952 la Iași.**

În 1925, Gina Sandri publică la Casa Școalelor volumul de poeme în proză *Printre clipe*, apreciat de Victor Rodan ca reprezentativ pentru „feminitatea în literatura noastră“ (*Rampa*, XI, nr. 2461, 11 ianuarie 1926, p. 1) „Doar ușa a mai rămas puțin în întuneric și-mi place să știu, că din colțul acela de umbră, se va ivi – vioaie, deplină și mândră – lumina zilelor mele, flacăra ochilor tăi“, rostește sugestiv actrița poet, reamintind dragostea ei pentru om, pasiunea pentru teatru.

Includerea Ginei Sandri în *Antologia Actorilor poeți – Poeți actori*, apărută în anul 2008 (Timișoara, Editura Brumar), a fost un act de reparație culturală. Scoase din uitare în care au zăcut de atâtea decenii, poemele în proză, inspirate din spațiul de joc al scenei, din atmosfera pregătitoare a spectacolului, din trăirile personale cu bucurii și tristeți, sunt repuse în circulația valorilor, împropiind „printre clipe“, vremurile cu aura lor de mister și de spiritualitate.